

STEFAN CĂRĂPĂCEANU
Etnomuzicolog – București

Folclorul, în sens etimologic, reprezintă înțelepciunea poporului, el reflectă tot ceea ce îi este caracteristic, bogăția sa spirituală.

Pornind de la faptul că folclorul este un fenomen viu, în continuă transformare, în toate vremurile el a reflectat sentimentele oamenilor, viața lor, năzuințele lor.

Dintre elementele structurale ale cântecului popular românesc, nu este un altul care să fie atât de divers și complex ca sistemul structurilor tonal-modale. Găsim într-adevăr în muzica populară românească: tipare reduse ca ambitus și număr de sunete; prepentatonii și pentatonii arhemitonice și heptatonice de obârșie pentatonică, tetracordală, pentacordală, de structură diatonică, cromatică, mixtă, melodii care prezintă în structura lor caracteristicile mai multor moduri.

Privită și numai prin acest aspect, muzica populară românească se situează în rândul celor mai complexe culturi.

Materialul sonor bogat din cântecul popular românesc este datorat de regulă unui principiu de treptată amplificare a unor tipare originare și acelaia de umplere a intervalelor goale ale unor structuri.

Între tiparele originare unele cuprind valențele dezvoltării lor ulterioare ca și unele principii în jurul cărora este polarizată gândirea modală a poporului nostru. Bicordia re-mi sau sol-la și bitenia terței mici descendente, sol-mi, anunță relațiile celor mai frecvente și mai caracteristice centre tonale din folclorul românesc (cadențele: dorice, eolice și figice).

Ține de altfel însuși natura monodică a muzicii populare, ca pentru exprimarea unui conținut de viață complex și extrem de divers, ca – muzica – să uzeze. Pe lângă alte mijloace expresive, de ethosul a cât mai multor structuri tonal – modale și aceasta fie într-o multitudine de creații, fie chiar în cadrul aceleiași melodii. Sub același imperiu al necesităților expresive și în procesul îndelungat al creației prin varietate, diversele structuri s-au amestecat și nu și-au transferat una alteia virtualități specifice.

Am putea socoti de aceea, acest proces de osmoză, ca pe unul din cele mai semnificative aspecte care dă întregului sistem de structuri tonal-modale din cântecul popular românesc, pe de o parte un caracter sintetizant, dar pe de altă parte și unul unitar.

Deosebit de acest aspect pe care-l relevă cadențele modale finale și care leagă modurile diatoneice îndeobște cunoscute într-un sistem unitar, fluctuația caracteristicilor modale din întregul cuprins al melodiilor, prezintă particularitatea de a aduce pe aceeași bază (uneori și pe baze diferite) și într-o sinteză, structuri care prin materialul lor aparțin unor categorii diferite. Dacă de pildă modurile diatoneice își datorează materialul lor unor serii de 7 elemente dispuse în poziție largă pe distanța a șapte cuvinte perfecte (Fa-Do-Sol-Re-La-Mi-Si), celelalte folosesc un material extras dintr-o serie dispusă pe distanța a opt cuvinte perfecte.

În cele ce urmează trebuie să pornim de la faptul că poporul nu cunoaște nici game și nici moduri, melodiile țâșnind spontan prin manifestarea propriilor sale sentimente ca: bucurie, tristețe, dragoste, jale, din întreaga gamă a stării lui sufletești.

Pe lângă conținutul melodic, textul vine și el să întregească acest conținut și de multe ori suntem puși în situația ca textul să ne sugereze

unele schimbări de ritm, de nuanțe, de frazare, unele modulații mai deosebite, ba chiar schimbări de tonalitate.

În procesul de cunoaștere și înțelegere artistică a creației populare ne apare distinct măiestria artistică a creației muzicale folclorice, a mijloacelor de expresie folosite în redarea sentimentelor și ideilor.

Dintr-o atentă analiză a unei melodii de joc, de exemplu, desprinde ideea de unitate în varietate.

Experiența de până acum în domeniul valorificării folclorului muzical românesc conduce la concluzia că prezentarea lui pe scenă presupune o anume lucrare, o adaptare la condițiile specifice scenei.

În această privință marele compozitor român George Enescu spunea printre altele: "Avem un folclor admirabil, dar cine vrea să se atingă de el trebuie s-o facă cu multă băgare de seamă ca nu cumva să-l scoată parfumul particular prin înăbușirea în convenționalele formule de dezvoltare simfonică..."

Și tot aceeași personalitate românească de notorietate universală mai spunea: "Melodia populară are o armonie a ei firească, singura, singura care o completează, orice altă armonie riscă să-i altereze caracterul, să-i schimbe semnificația..."

Referindu-se la acompanierea orchestrală a cântecului și jocului popular românesc, trebuie spus că această modalitate a devenit unică. Tradiționala cântare monodică, neacompaniată este pusă în umbră, dacă nu chiar înlăturată cu totul.

În practica muzicii populare românești, din totdeauna cântecul vocal sau instrumental este interpretat: în desfășurare lineară la o singură voce; la unison în cazul mai multor voci egale; la unison și octavă cu participarea vocilor de femei și bărbați; însoțit de unul sau mai multe instrumente specifice (fluiet, caval, cimpoi, dube etc.) în formă de melodie acompaniată.

Totuși, acompaniamentul instrumental al melodiilor populare românești, cu sau fără text, constituie astăzi o realitate, impunându-se tot mai mult în practica formațiilor artistice de acest gen. Se folosesc astfel mai multe modalități de susținere ritmico-armonice cu ajutorul unor instrumente, mai vechi sau mai noi (țambal mare sau mic, cobză, zongora maramureșeană sau chitara gorjencească, contrabasul, violoncelul, viola, acordeonul, naiul și taragotul) printre care pot fi amintite:

- forma simplă de acompaniere realizată de obicei oral, în manieră

lăutărească, improvizată cu folosirea "țiturilor" specifice genurilor, stilurilor și tipurilor melodice ("Țituri de horă", "Gonite" pentru anumite tipuri de doine etc.).

- forma amplificată a acompaniamentului, prin adăugirea la baza

tradițională ritmico-armonică a unor introduceri sau interludii orchestrale sau a unor contramelodii sau figurații melodice-armonice, extrase din structurile armonice.

- Diferite maniere de prelucrare a materialului melodic cu folosirea unor procedee armonice, polifonice și orchestrale, turnate în forme împrumutate din creația muzicală cultă (fantezii, rapsodii, suite instrumentale-coregrafice etc.).

Fără pretenția de a epuiza problemele delicate și complexe pe care le reclamă valorificarea științifică a artei populare românești, cele câteva considerațiuni enunțate destul de succint pot determina anumite concluzii privind prezentarea scenică a unor producții folclorice muzicale autentice, care să ilustreze cât mai veridic valențele fermecătoare ale tezaurului cântecului popular românesc.